

Onderwijs in Vluchtoord Gouda

Jan H. Kompagnie

Inleiding

Nadat op 4 augustus 1914 Duitsland België binnenviel, was op 10 oktober 1914 praktisch het gehele land door de Duitsers bezet. Vele inwoners ontvluchtten daarop België. Honderdduizenden van hen zochten bescherming in ons land. Op verschillende plaatsen in Nederland kwamen zodoende tijdelijke vluchttoorden tot stand om de Belgen onder te brengen. Ook in Gouda werd een vluchtoord gevestigd. De Belgische vluchtelingen die in Gouda werden geplaatst, kwamen daar in eerste instantie aan via Rotterdam. Dat begon op 5 oktober 1914, toen vanuit een Rotterdams hotel de eerste groep van vijfhonderd personen op de trein naar Gouda werd gezet. Later kwamen er nog velen bij. De vluchtelingen woonden in eerste instantie in de kassen, die speciaal voor hun verblijf werden ingericht. Het waren kassen van de bloemenwekerij van de firma Steensma en bevonden zich aan de Graaf Florisweg, op de plek waar nu de basisschool voor anderstaligen gehuisvest is, ter hoogte van de huidige Gravin Beatrixstraat. Op deze locatie werd het permanente vluchtoord Gouda ingericht. Ze werden voorts gehuisvest in het gebouw van sociëteit 'Ons Genoegen' aan de Boelekade, in 'de Reünie' aan de Oosthaven 17, de concertzaal van de Katholieke Sociëteit en bij particulieren. Er werd ook een vluchtelingenkamp ingericht in de kaaspakhuizen van de firma Van Eijk aan de Kattensingel, waarin tweehonderd mensen gehuisvest werden. De volksgaarkeuken *Hoffmans Stichting* verstreekte vele maaltijden aan hen.

In april 1915 verbleven er bijna tweeduizend mensen in Gouda. Het vluchtoord was een waar Belgisch dorp. Er heersten strenge regels in het opvangkamp. In één van de kassen werd een polikliniek ingericht. Later kwam er een ziekenhuis met zestig bedden op het terrein. Er bevond zich op het kamp een bibliotheek en er waren Belgische scholen met Belgische leerkrachten. Hoe dat onderwijs in zijn werk ging blijkt enigszins uit onderstaand verslag.¹

Klas met schoolgaande kinderen in het vluchtoord voor Belgische vluchtelingen aan de Graaf Florisweg (ca. 1916). Foto: SAHM.

Beknopt verslag over de inrichting van het onderwijs

In het jaar 1918 telden de scholen een gemiddelde bevolking van 458 leerlingen, verdeeld over 13 klassen.

Het onderwijs omvatte het Fröbelonderwijs, het gewoon lager onderwijs, het uitgebreid lager onderwijs met beroepstrekking en het middelbaar onderwijs.

Het onderwijs was verplichtend, voor jongens van 6 tot 16 jaar, voor meisjes van 6 tot 14 jaar.

De schoolbijwoning was zeer regelmatig en de vorderingen zeer voldoende.

De schooltijden duurden van 9 tot 12 en van 2 tot 4 uur, met twee vrije namiddagen per week, op Woensdag en Zaterdag.

Des avonds werd les gegeven van 6 tot 9 uur op Maandag, Dinsdag, Donderdag en Vrijdag.

Aan kinderen tusschen 2¹/₂ en 6 jaar werd Fröbelonderwijs gegeven.

Het gewoon lager onderwijs strekte zich uit over 6 studie jaren en werd gegeven overeenkomstig de Belgische programma's en verordeningen.

Aan 22 jongens tusschen 14 en 16 jaar, die de gewone lagere school hadden doorlopen, werd uitgebreid lager onderwijs verstrekt waarbij de leerlingen werden ingewijd in de vakkunde, het vaktekenen en het vakrekenen. Een behoorlijk ingericht werkhuis was aan deze afdeling toegevoegd. Onder leiding van een ervaren vakman ontvingen de leerlingen er de eerste praktische opleiding in het timmer - smeden of metservak [metselvak]. Zoo werden de theoretische begrippen door de praktijk vastgelegd.

Het middelbaar onderwijs, naar Belgischen leest geschoeid, werd gegeven aan 12 leerlingen, die zich voorbereidden tot Staats- of handelsbetrekkingen.

Aan de verschillingen [verschillende] onderwijsinrichtingen waren 15 leerkrachten werkzaam, waaronder slechts 5 gediplomeerden. De ijver en toewijding van de ongediplomeerden vergoedde grootendeels wat hun aan ervaring en opleiding te kort schoot. Benevens bovenstaande onderwijsinrichtingen bestonden in het Vluchtoord nog de volgende extra-leergangen:

Ziekenzaal met patiënten en verplegend personeel (1916). Foto: SAHM.

Belgische vluchtelingen in een loods op het terrein van de Kaashandel Maatschappij 'Gouda' aan de Kattensingel (1916). Foto: SAHM.

1. een leergang voor analphabeten en paedagogisch achterlijken, voor jongens van 12 tot 18 jaar.
2. een leergang in de Fransche taal voor volwassenen,
3. een leergang in de Nederlandsche taal voor volwassenen,
4. een leergang in de muziek voor volwassenen,
5. een leergang in de zang voor kinderen van 12 tot 16 jaar,
6. een vakschool voor jongens van 14 tot 18 jaar en voor volwassenen,
7. een vakschool, verplichtend voor meisjes van 14 tot 18 jaar.

De timmerloods in het vluchtelingenkamp (1916). Foto: SAHM.

Het vakonderwijs voor jongens omvatte het lijn-, versierings- en vaktekenen, de perspectief, de technologie van hout, ijzer en steen, de machienbouw en de vastheidsleer. Het vakonderwijs voor meisjes omhelsde de volgende vakken: het knippen, de nuttige handwerken, het koken, de rekenkunde en de fransche en nederlandsche taal. Het algemeen toezicht over het onderwijs berustte in de handen van een schoolraad, samengesteld als volgt:

Voorzitter: Weledelgeb. Heer I. IJssel de Schepper,
Leden: Mevrouw I. IJssel de Schepper-de Ridder,
Weledelgeb. Heer A. Hoyng,
Weledelgeb. Heer A. Steensma,
Eerw. Heer van Daalberg,
Weled. Heer E. Claes,
Secretaris: heer F. van Cleemput.

Het bijzonder toezicht was opgedragen aan een Belgisch leeraar M.O., daartoe speciaal door de Centrale Commissie voor het onderwijs aan de Uitgewekenen aangeduid.

Gouda, 5 Februari 1919.
(handtekening)
leeraar M.O.
Hoofd v/h onderwijs.

Spreekuur in de polikliniek van het vluchtekingenkamp (1916). Foto: SAHM.

Noot

- 1 Inleiding gebaseerd op: Tanja Balkema, 'Migratie naar Gouda in de periode 1850-1975', *Tidinge* 19 (2001) 41-51. Met dank aan Wilma Bakker voor het typewerk.
Bron: Nationaal Archief, archief Vluchtoord Gouda, toegang 3.13.01, inv.nr. 33.